

журналу ім'я, по батькові та прізвище дитини, дані про її народження та віросповідання – необхідну інформацію для видачі згодом, після успішного складання іспитів, пільгових свідоцтв. У разі пропуску занять упродовж понад місяць учня вважали вибулим зі школи [6, с. 89].

Навчальні заняття починалися не пізніше 8 год. 30 хв., а в період з 15 листопада до 22 грудня – не пізніше 9 год. ранку. Між уроками існували 15-хвилинні перерви. Заняття закінчувалося о 14 або 15-й годині. Уроки тривали не менше 45 хв. і не більше години. Заняття в навчальну пору року проводилося щодня, крім недільних, святкових днів. При цьому святкових і «високоурочистих» днів було загалом близько 55-ти, включно з 39-ма недільними, а навчальних – 179 (у часовому проміжку між 20 серпня і 20 травня) [6, с. 90].

У більшості випадків до монастирських шкіл приймали дітей православного сповідання, незалежно від станової приналежності, у віці від 8 до 16 років; чисельність учнів, яка припадала на одного викладача, не мала перевищувати 60-ти на трьох відділеннях школи (сумарно). Якщо кількість бажаючих вступити до закладу перевищувала чисельність вільних місць, то перевага віддавалася старшим дітям. У школах практикувалася класно-урочна система навчання, суть якої полягала в тому, що в кожному класі всі предмети вів один учитель, який переходив зі своїми учнями в наступний клас, де викладав ті ж дисципліни, і так до закінчення курсу. Ця система була єдино можливою в однокласній школі при одному вчителі.

Отже у виховному сенсі класно-урочна організація навчального процесу представляла єдину педагогічну систему навчання в монастирській початковій школі того часу.

Список використаної літератури

1. Ильминский Н. И. Беседы о народной школе / Н. И. Ильминский. – СПб., 1889. – 42 с.
2. Победоносцев К. П. Всеподданнейший отчет обер-прокурора Св. Синода по ведомству православного исповедания / К. П. Победоносцев. – Пб., 1886. – 196 с.
3. Правила и программы для церковноприходских школ и школ грамоты / Училищ. совет при Св. Синоде. – 4-е изд. – СПб., 1898. – 132 с.
4. Пушкарева Н. Л. Женщины-ученые в российском постсоветском фольклоре // Этнографическое обозрение. – 2006. – № 4. – С. 39 – 58
5. Рождественский С. В. Исторический обзор деятельности Министерства народного просвещения (1802–1902) / С. В. Рождественский. – СПб., 1902. – 785 с.
6. Фальборк Г. А. Народное образование в России / Г. А. Фальборк. – СПб., 1900. – 264 с.
7. Фармаковский В. И. Статистические сведения по начальному образованию в Российской империи. Вып. 1 / В. И. Фармаковский. – СПб., 1898. – 183 с.

Ольга Кочерженко

АКТУАЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ ГРИГОРІЯ ВАЩЕНКА В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Видатний український педагог і психолог Григорій Ващенко – яскрава особистість у вітчизняній педагогічній науці, його творча спадщина викликає значний інтерес в умовах сьогодення. Актуальні проблеми формування українського виховного ідеалу, національної свідомості, створення педагогічної системи, яка задовольняє потреби державного будівництва українського народу, були повною мірою висвітлені у працях педагога.

Ім'я Григорія Ващенко тривалий час замовчувалося, адже його ідеї мали чіткі національні орієнтири, за що він був звинувачений у «буржуазному націоналізмі», тому вивчення його теоретичних праць та практичної діяльності розпочалося після здобуття Україною незалежності.

Життєвий шлях, творчу діяльність, систему поглядів видатного педагога досліджувало багато науковців: А. Бойко, А. Погрібний, А. Алексюк, М. Євтух, О. Ковальчук та інші.

Метою даної роботи є довести актуальність педагогічних поглядів Г. Ващенко в сучасних умовах, коли проблема національно-патріотичного виховання є надзвичайно гострою.

Науковець А. Погрібний зазначає: «Великою заслугою Г. Ващенко є те, що він – творець державницьки зорієнтованої української національної педагогіки. Не вузько етнічно, а саме державницьки зорієнтованої – тієї, яка породжує і зміцнює волю національного самоутвердження, плекає народ гордий, мужній, формує сильну, свідому своєї історичної місії націю» [1].

Певно, найзаповітнішою мрією Г. Ващенка можна назвати утвердження незалежної України. Він щиро вболіває за долю свого народу: «Протягом всієї своєї історії український нарід боровся за самостійну державу... Але сили його надломилась... А проте він не припинив своєї боротьби за волю й незалежність» [2, 163]. У праці «Проект системи освіти в самостійній Україні» (1957 рік, Мюнхен) Г. Ващенко висловлює впевненість, що «з розпадом большевицької держави для поневолених Москвою народів і в тому числі для українців відкриються перспективи щодо розбудови свого національного й культурного життя» [3]. Проте Г. Ващенко застерігає: «Може статися так, що вороги будуть переможені, а коли прийде справа до мирного будівництва на Україні, наш нарід виявить повну невідготованість, і це кінець кінцем може призвести до того, що нами знову опанують якісь спритні чужинці» [3].

Г. Ващенко у своїх працях демонструє обізнаність щодо педагогічного досвіду різних народів і часів, глибоко аналізуючи його і гармонійно поєднуючи з власними ідеями. Він також зазначає, що виховний ідеал нації втілений не лише в педагогічних системах чи творах педагогів, а й відбивається у народних звичаях, піснях, творах письменників, переходить із покоління в покоління [2, с. 101]. У своїй книзі «Виховний ідеал» Г. Ващенко пропонує виховну систему, яка, на думку одного з його учнів Омеляна Ковалюка, «своїм корінням сягає в глибину віків і є спроможна відживити завмерлі клітини людської душі, видобуваючи з її глибоких шарів те незнищене, що закодоване в духовних генах людського роду» [2, с. 7].

Провідну думку своєї педагогіки вчений формулює так: «Служіння Богові та Україні». Стосовно першої частини цього гасла неодноразово лунали обвинувачення, що педагог виступає за пропагування релігії. Але Г. Ващенко застерігав, що християнська віра не повинна бути сліпою. Він вважав, що загальноєвропейська система виховання постала на основі християнського виховного ідеалу у поєднанні з класичною греко-римською культурою. На думку А. Погрібного, «непомірна релігійність Г. Ващенка є насправді його енергійною турботою про прищеплення молодому поколінню вищого духовного, божественного, ідеалістичного начала, що у наші дні лише потверджує свою актуальність» [1].

Г. Ващенко детально аналізує ментальні особливості українського народу, відверто визначаючи його і позитивні, і негативні риси, зокрема, крайній індивідуалізм українців, який заважає нам подолати внутрішні чвари і працювати над об'єднанням: «У народів, що пройшли довгий шлях державного життя, такого взаємного самопожирання або зовсім нема, або воно спостерігається в значно меншій мірі, ніж у нас» [2, с. 179].

Служба Батьківщині, на думку Г. Ващенка, передбачає підкорення своїх інтересів потребам українського народу. Проте це зовсім не означає повного зречення особистого щастя й радощів життя. Хоча слід пам'ятати, що пошуки лише особистого щастя можуть перетворити життя людини на егоїстичне і дріб'язкове, таке, що не зуміє задовольнити повною мірою людський дух. Найбільші радощі людині спроможні подарувати ідеї, які служать високій меті.

Г. Ващенко визначає напрямки виховання, першим серед яких є інтелектуальне, другим – виховання морально-релігійне, третім – естетичне виховання. Важливу роль відіграють також трудове і фізичне виховання. Усі названі напрямки повинні поєднуватися між собою та бути спрямованими на формування духовно багатого особистості.

Педагог звертає увагу на формування у молоді таких рис, як єдність, братерство, чесність, дисциплінованість, працелюбність, наполегливість, здоровий оптимізм, пошана до батьків. На його думку, молодь слід виховувати так, «щоб для неї на першому місці стояли обов'язки», щоб вона отримувала задоволення не від того, що посідає керівне місце у суспільстві, а від того, «що вона чесно виконала свої обов'язки» [2, с. 179].

Реалізуючи ідею національного виховання, Г. Ващенко категорично виступає проти виховання у молоді «безглуздої національної пихи й презирства до інших народів лише на тій підставі, що вони не українці» [2, с. 177]. Педагог наголошує на тому, що на теренах України проживають й інші народи, з якими слід співпрацювати, справедливо до них ставитися, будувати свої відносини так, аби при цьому захищалися права українського народу і не порушувалися права інших народів. Український народ неодноразово на собі відчував несправедливість, тому сам не повинен її чинити. Ми повинні докласти всіх зусиль «до побудови політичного й суспільного життя не на засадах егоїзму, насильства й експлуатації, а на засадах справедливості й гуманності» [2, с. 177].

У своїх теоретичних працях видатний педагог обґрунтував концепцію і методику виховання, детально описав засоби, за допомогою яких слід формувати українську молодь. Сучасна система освіти України потребує втілення його ідей. Адже національне виховання не має зводитися лише до

створення етнографічного антуражу, а повинне сформувати свідомість справжнього патріота і гармонійної особистості.

Ідеї Г. Ващенка є прийнятними не для всіх навіть на сучасному етапі розвитку суспільства. Його звинувачували в «заангажованості». Відповідаючи на подібні звинувачення, звернемось до вислову А.Погрібного: «Г. Ващенко «заангажований»? Ну, так – в Україну, в Українську державу заангажований до найменших порухів душі. Але це і є та наука, засвоєння якої слід побажати кожному з нас, усьому нашому народові, аби ми могли належно утвердити у цій своїй номінально незалежній державі те, можливість чого дарована нам самою долею» [1].

Отже, педагогічна спадщина Г. Ващенка є надзвичайно актуальною у наш час, коли Україна змушена перебувати у стані так званої «гібридної війни», коли йде боротьба не лише за територію чи ресурси, а й за свідомість людей. За цих умов особливого значення набуває проблема підняття патріотичного духу серед молоді, формування почуття національної гідності шляхом реалізації гармонійної системи національного виховання.

Список використаної літератури

1. Погрібний А. До 125-річчя від дня народження Григорія Ващенка [Електронний ресурс] / Анатолій Погрібний – Режим доступу до ресурсу: <http://archive.ndiuv.org.ua/fulltext.html?id=845>.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал : підручник для педагогів, вихователів молоді і батьків. Том I. – Полтава : Ред. газ. «Полтавський вісник», 1994. – 191 с.
3. Ващенко Г. Проект системи освіти в самостійній Україні: [Електронний ресурс] / Григорій Ващенко – Режим доступу до ресурсу: <http://education-ua.org/ua/ekskurs/385-proekt-sistemi-osviti-v-samostijnij-ukrajini>.

Оксана Носенко

ОСОБЛИВОСТІ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

ДОШКІЛЬНИКІВ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Актуальність дослідження зумовлена важливістю духовно-морального виховання особистості на сучасному етапі. Домінування матеріальних цінностей над духовними призвели до спотворення уявлень про добро та справедливість. Багаторічне відчуження людини від справжніх духовних цінностей, від віри, значно вплинуло на посилення тенденції зростання жорстокого індивідуалізму, зверхнього ставлення до інших та приниження їхньої людської гідності, зневаги до рідної культури та історико-культурних традицій.

У процесі студіювання проблеми ми переконалися, що засадничими основами у дослідженні є реконструкція і впровадження в умови сьогодення спадщину князя Володимира. Спостерігаємо тенденцію стрімкого розвитку культурно-освітніх центрів і духовності у вихованні дітей за часів Київської Русі, а також розвитку народної педагогіки через призму історичних подій.

Цієї проблеми торкалися видатні педагоги минулого: князь Володимир, Ярослав Мудрий, Я. Коменський, К. Ушинський, В. Сухомлинський та інші.

У житті кожного народу постають події, які мають великий вплив на його подальший розвиток. Такою подією для українського народу було його Хрещення. Тисячоліття нашого хрещення зобов'язує нас теж залишити пам'ятку, як відзначення цієї історичної події. Такий найкращий пам'ятник – друковане слово. Воно може відзеркалити наші духовні надбання – культуру та живучість нашої нації. Християнство внесло в життя народу вищу мораль, ідеали, вищу культуру, осередками яких стали церкви. Уже для їх спорудження потрібно було мобілізувати багато фахівців – від архітекторів до мулярів; оздоблення церков потребувало малярів, мозаїстів, різьбярів. По закінченню будови, крім кліру, потрібно було багато освічених людей: читців, співаків тощо. При церквах Володимир засновував школи для навчання боярських та священничих дітей.

За часів правління князя Володимира розпочалася нова доба розвитку в усіх галузях соціального життя: у політиці, релігії, освіті, культурі.

Доктор історичних наук Ю. Копач в своїй роботі наголошував на тому, що під впливом християнства в Україні постала на високому рівні література. Вона виявилась величною, настільки могутньою духом, що впродовж століть проіснувала під час неолі й трагедії разом з народом і знов і знов відроджувалась, і відроджувала українську націю. Писати книги – це був великий подвиг та праця, навіть з технічного боку. Люди писали вручну, гусячими пір'ями; букви були виразні, рівно